

Bankgarancia, okmányos meghitelezés

A „bizalmi kéz” igénybevételével történő fizetés intézménye már a római jogban sem volt ismeretlen. A római gyakorlat szerint - *mandatum* keretében - a vevő egy harmadik személynek adott megbízást arra, hogy a távoli székhellyel bíró eladónak fizesse ki a szállított áru vételárát.

A másik gyökeret a *promissio indemnitas* jelenti. Idézni szokták egy római anya nyilatkozatát, amellyel fia gyámjainak kártalanítást ígért arra az esetre, ha az általa megkívánt magatartás miatt felelősségre vonnák őket. Másik példaként egy éhínség alkalmával a gabona behozatal előmozdítására adott ilyen kártalanítási ígéret is ismert a szakirodalomban.¹

De a „bizalmi kéz” útján történő fizetés mai intézményeinek kialakulása a XIX-XX. századhoz és a modern bankszektorhoz kötődik. A bank ugyanis a fizetések biztonságát erősítő szerepet tölthet be, vagy úgy, hogy fizetési felszólítást tesz (az inkasszó esetében), vagy pedig úgy, hogy a kötelezett mellett, önállóan is kötelezettséget vállal a fizetés teljesítéséért (ez a bankgarancia és az okmányos meghitelezés). Az inkasszó esetén a fizetési felszólítás súlyát az adja meg, hogy, ha a kötelezett a bank jogos fizetési felszólításának nem tesz eleget, az a bankinformációk révén elterjed, és bonitásáról kedvezőtlen kép alakul ki. Ennél azonban az önálló banki kötelezettségvállalás révén sokkal erősebb biztosítékot jelent a bankgarancia és az okmányos meghitelezés (akkreditív).

A dolgozat e két intézmény fogalmi tisztázását, elhatárolását célozza.

Első lépésként nem kerülhető meg a bankgarancia és a bankkezesesség elhatárolása sem, tekintettel arra, hogy az uralkodó közgazdaságtudományi nézeteket sűrítetten kifejező (a közgazdasági kislexikonban is megfogalmazott) megállapítás szerint: „*Ha a készfizetői kezeséget bank vállalja, bankgaranciáról beszélünk.*” A közgazdasági lényegre törekvő megállapítás bizonyára a bankkezesesség és a bankgarancia azonosságának rögzítését a két intézmény, vagy a két elnevezésű intézmény közgazdasági lényegéből meríti, amely abban rejlik, hogy a bank tulajdonképpen kezeségvállalás és garanciavállalás esetén is hitelt hitelez, azaz saját hitelképességét bocsátja ügyfele rendelkezésére.²

A két különálló konstrukció összemosódása a közgazdaságtudományban a hasonló funkcióból fakad, mindkét intézmény célja egy szerződés biztosítása. Jogi szempontból nézve azonban a bankkezesesség és bankgarancia két külön és nem szinonim fogalom.

¹ Hidas János-Szilágyi Ernő: Bankgaranciák és bankkezesések a külgazdasági kapcsolatokban, p.60.

² Szentiványi Iván: Lakossági pénzügyek – Pénzügyi tevékenység, p.269.

Az összehasonlítás szempontjából a Ptk-nak a két jogintézményre vonatkozó legfontosabb szabályai:

272.§ (1) Kezességi szerződéssel a kezes arra vállal kötelezettséget, hogy amennyiben a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni.

273.§ (1) A kezes kötelezettsége ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért kezességet vállalt; érvényesítheti azokat a kifogásokat, amelyeket a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben.

249.§ A bank kötelezettséget vállalhat arra, hogy meghatározott feltételek – így különösen bizonyos esemény beállta vagy elmaradása, illetőleg okmányok benyújtása – esetében és határidőn belül a kedvezményezettnek a megállapított összeghatárig fizetést fog teljesíteni.

Különbségek³ a bankkezességek és a bankgarancia között:

A kezes arra vállal kötelezettséget, hogy amennyiben a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni és a teljesítési kötelezettség nincs megszorítva, azaz – elvben – valamilyen egyéb teljesítményre is irányulhat, a bankgarancia esetében pedig kizárólag fizetésről lehet szó.

A kezes kötelezettsége akkor kezdődik, amikor az, akiért kezességet vállalt nem teljesített, vagyis a maga részéről mindenképpen szerződésszegést követett el. Ezzel szemben a bankgaranciát vállaló kötelezettsége nem feltétlenül akkor kezdődik, amikor az előbb említett szerződésszegés bekövetkezik, fizetési kötelezettsége ezt meg is előzheti, amennyiben a vállalása arra irányul, hogy bizonyos esemény beállta (például akár a teljesítési kötelezettség esedékességének beállta, tehát nem elmúlt) következik be. A kezes kötelezettsége mindig akkor merül fel, amikor az, akiért kezességet vállalt nem teljesített, a garancia esetében pedig a bank kötelezettségvállalása irányulhat megfelelő teljesítésre (például minőség megtartására, biztosítására) is.

A legfontosabb különbség, hogy a kezes kötelezettsége mindig járulékos természetű, a más által vállalt kötelezettséghez igazodik, míg a bankgarancia szerinti kötelezettségvállalás önálló, eltérhet – és többnyire el is tér – az alapkötelezett teljesítési kötelezettségétől⁴, sőt a garancia akkor is érvényes, ha az alapszerződés nem jött létre, megszűnt, vagy nem kikényszeríthető. A bankgarancia tehát önálló jogügylet, független az alapügylettől (az értékviszonytól) és az alapjául szolgáló megbízási szerződéstől (fedezeti viszonytól) is. Ennek ellenére mégis létezik olyan értelmezés, amely szerint a bankgarancia kapcsolódik valamilyen

³ A garanciavállalási és készfizető kezesi szerződést a bírói gyakorlat is elhatárolja. (BH 1998.440)

⁴ Lásd BH 1999.267

módon az alapügylet⁵. A Legfelsőbb Bíróság egyes döntései szerint a bankgarancia szerződést biztosító mellékkötelezettség⁶, ezért megszűnt szerződéshez kapcsolódóan – úgynevezett szándéknyilatkozat alapján – már nem lehet bankgarancia kiadását követelni (Legf.Bír.Gfv.X.32.449/1995.sz. BH1996.541.). A szándéknyilatkozaton továbbmenve, még garanciavállalásra irányuló előszerződés megkötése esetén sem lehet például felmondás miatt megszűnt szerződésnél a bankgarancia-kibocsátásra vonatkozó nyilatkozatot bírósági ítélettel pótolni. (Legf.Bír.Gfv.X.32.156/1995.sz. BH1997.134.) Ez az álláspont, amely a bankgarancia szerződést biztosító mellékkötelezettség jellegére helyezi a hangsúlyt, ellentétes a bankgaranciának a szakirodalomban hangsúlyozott, és nemzetközi kitekintésben is érvényesülő önállóságának. A Legfelsőbb Bíróság más döntései is a bankgarancia önálló kötelezettségvállalási jellegét veszik alapul: a bankgarancia a garantáló bank részéről önálló kötelezettségvállalás, amely e bank és a kedvezményezett között hoz létre jogviszonyt, olyan kötelezettségvállalás, amelyben a banki kötelezettség tartalma nem az alapköveteléshez, hanem a garantáló bank által szabott feltételekhez igazodik.⁷ (Legf.Bír.Gfv.X.30.941/1997.sz.BH1998.293.)

A kezesség járulékos természetéből következik az is, hogy a kezes teljesítése esetén, vagyis amennyiben a kezes elégíti ki a jogosultat, a követelés az azt biztosító és a kezesség vállalását megelőzően keletkezett jogokkal, valamint a végrehajtási joggal együtt automatikusan a kezesre száll. Ez az automatikus átszállás a bankgarancia esetében nem állapítható meg.

Ugyancsak a járulékoságból fakad az is, hogy a kezes kötelezettségvállalása végleges, vagyis az alapjogviszony rendezése előtt – hacsak minden érdekelt ettől eltérően nem állapodik meg – nem szűnhet meg. A bankgaranciát vállaló kötelezettsége azonban határidőre is szólhat.

Még a bankkezesség esetén a bank érvényesítheti az alapjogviszonyból származó kifogásait, addig a bankgarancia absztrakt jellegéből fakadóan független az alapul szolgáló jogviszonytól.⁸ Az a gyakorlati tény, hogy a garancianyilatkozat rendszerint megjelöli azt a szerződést, amely okot szolgáltatott a nyilatkozat kiadására, még nem teszi a garanciát járulékosá.⁹

Formai különbséget fejez ki, hogy a kezesség többoldalú szerződés kötésével jön létre, a bankgarancia vállalása pedig egyoldalú nyilatkozatból. Ebből további következtetést jelenthet, hogy a szerződéssel vállalt kötelezettség nem vonható vissza, csak közös megállapodás

⁵ Kónya Judit: A vállalkozások bankügyletei, p.217.

⁶ Legalábbis a Ptk. a szerződést biztosító mellékkötelezettségek között szabályozza

⁷ Ehhez hasonlóan a bankgarancia önállóságát hangsúlyozza a Legfelsőbb Bíróság Gfv.X.30.413/1996.sz. BH1997.354: a bizományi szerződés felmondása nem szünteti meg a bankgarancián alapuló kötelezettséget.

⁸ Csehi Zoltán: A kezesség fogalmához (Jogi Tanulmányok 1997.) p.70.

esetén, az egyoldalú nyilatkozat szerinti kötelezettségvállalás azonban, ha az a nyilatkozat megfogalmazásából is levezethető, esetleg visszavonható.¹⁰

A gyakorlatban az „első felszólításra” és „lemondva az alapjogviszonyból származó kifogásokról” kitételek jelentik azt, hogy nem bankkezességről, hanem garanciavállalásról van szó.

Nehezebben határolható el egymástól a vételár megfizetéséért vállalt bankgarancia és az okmányos meghitelezés. Az okmányos meghitelezés ugyanis *egy bank kötelezettségvállalása arra, hogy az előírt okmányok benyújtása, és az okmányos meghitelezésben meghatározott egyéb feltételek teljesítése esetében harmadik személy (a kedvezményezett) javára vagy rendelkezése szerint fizetést teljesít.* (A bankgarancia a Polgári Törvénykönyv szerint: *A bank kötelezettséget vállalhat arra, hogy meghatározott feltételek – így különösen bizonyos esemény beállta vagy elmaradása, illetőleg okmányok benyújtása – esetében és határidőn belül a kedvezményezettnek a megállapított összeghatárig fizetést fog teljesíteni.*)

Sőt, a két intézmény gyakorlatilag nem határolható el.

Mindkettő a bank önálló fizetési ígérete. Mindkettő absztrakt jogügylet, egyik esetben sem lehet hivatkozni sem az alapjogviszonyra sem a megbízó és a bank jogviszonyára.

A banki kötelezettségvállalást tehát nem érintik a megbízónak (vevőnek), vagy a kedvezményezettnek (eladónak), vagy a banknak az alapügyletből vagy a megbízási jogviszonyból eredő igényei és kifogásai¹¹ Ezt megerősítve mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapjogviszonyból eredő kifogások nem hozhatóak fel (Legf.Bír.Gfv.X.30.354/2001.sz. BH2002.274), illetve, hogy bankgarancia a garantáló bank részéről önálló kötelezettségvállalás, amely e bank és a kedvezményezett között hoz létre jogviszonyt. (Legf.Bír.Gfv.X.30.941/1997.sz.BH1998.293.)

Eltérés lehet, hogy a bankgarancia keretében történő fizetés kiváltásához nem feltétlenül szükséges okmányok benyújtása, hanem elegendő lehet a kedvezményezett igénybejelentése, felszólítása is. Ez azonban ritka, és csak a bankgarancia megfogalmazásának kérdése. A legtöbb esetben mindkét jogügyletben a megfelelő okmányok benyújtása váltja ki a fizetést.

Elméleti különbség, hogy az okmányos meghitelezés fizetési mód, a bankgarancia biztosíték.

Az okmányos meghitelezés a szerződés lebonyolításának módja, a bankgarancia csak

⁹ Hidas – Szilágyi, p.32.

¹⁰ Szentiványi Iván: Bankjog, p.271.

¹¹ Az okmányos meghitelezés tehát független az értékviszonytól (az alapjául szolgáló szerződéstől) és a fedezeti viszonytól (a megbízó és a nyitó bank jogviszonyától)

szertőésszegés esetén kerül előtérbe. Ha a felek szerződésükben okmányos meghitelezésben való fizetést írtak elő, az eladó a vevőtől nem is követelhet az akkreditíven kívül fizetést mindaddig, amíg az okmányos meghitelezést igénybe veheti. Bankgarancia esetén ezzel ellentétben előtérben marad a vevő, a bank szerepe pedig csak akkor kezdődik, amikor a vevő nem teljesít. Az elméleti különbség azonban a gyakorlatban halvány, ugyanis a felek ki nem mondott szándéka a bankgarancia kikötésénél is az, hogy az eladó majd a banktól igényli a fizetést.

A két intézmény pedig teljesen egybeolvad a készletli hitellel formájában, amely az okmányos meghitelezés szabályainak betartásával adott bankgaranciának minősül.